

УДК 336.114

Н. Плешакова, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПОКАЗНИКИ БЕЗПЕКИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО СЕКТОРА ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті досліджується стан фінансової безпеки України через її основну складову – безпеку грошово-кредитного сектора.

Ключові слова: фінансова безпека, структура фінансової безпеки, грошово-кредитна безпека.

Постановка проблеми. Фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки. Вона є своєрідним індикатором та критерієм ефективності діяльності фінансової системи держави. Існуючі недоліки у фінансово-економічній сфері зумовили нагальність зміцнення системи фінансової безпеки в Україні. Недосконалість міжбюджетних відносин, дефіцитність бюджетів усіх рівнів, втрата довіри населення до банківських установ, національного капіталу за кордон, свідчить про низький рівень стабільності фінансового сектору. У зв'язку з цим виникає потреба зміцнення системи фінансової безпеки в Україні та пошук практичних шляхів щодо її стабілізації.

Аналіз останніх публікацій. Розробка проблем фінансової безпеки в Україні знайшла своє висвітлення в роботах О. Барановського, О. Василика, З. Варналія, В.Гейця, Б. Данилишина, І. Лютого, С. Науменкової, Т.Ковальчука, Я. Жаліло, А. Чухна та ін. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки досліджували О. Ареф'єва, Л. Гомілко; проблематику механізму забезпечення (управління) фінансової безпеки підприємства вивчали у своїх працях В. Лебедева, А. Єрмошенко, спробу змодельювати механізми управління фінансовою безпекою підприємства зробила В. Орлова. Методологічні положення щодо оцінювання рівня фінансової безпеки держави досліджували О. Маркарюк, Н. Грицюк та ін. Окремі питання нормативного і правового регулювання забезпечення фінансової безпеки розробляли В. Волковським та І. Кучеровим.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Разом з тим існує потреба у проведенні ґрунтовного аналізу показників фінансової безпеки України, з точки зору грошово-кредитної безпеки задля забезпечення фінансової стійкості держави.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів безпеки грошово-кредитного сектору, визначення основних її загроз та оцінка фінансової безпеки України.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі існують різні підходи щодо визначення сутності фінансової безпеки. На нашу думку, найбільш повно та вичерпно поняття фінансової безпеки розкривається в працях Варналія З.С. Так, під фінансовою безпекою Варналій З.С. розуміє захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання зобов'язань [1].

Відповідно до Наказу Міністерства економіки України "Про методику розрахунку рівня економічної безпеки України" фінансова безпека – це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [7].

Отже, фінансова безпека держави – це ключова складова економічної та загалом національної безпеки країни, яка являє собою такий стан грошово-кредитної, валютної, бюджетної, банківської та податкової системи, який може забезпечити ефективне функціонування держави, підтримуючи її економічну стійкість у глобальному середовищі. Стан фінансової безпеки країни також визначається рівнем законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери та політичним кліматом у країні.

Формування системи фінансової безпеки повинно поряд із обґрунтуванням її сутності, основних принципів функціонування та методологічних засад також включати класифікацію за певними ознаками [2]. Класифікація буде сприяти забезпеченню порівняльності окремих елементів та їх взаємозв'язку. Фінансова безпека, у свою чергу, містить наступні складові (рис. 1).

Зупинимося більш детально саме на грошово-кредитній безпеці. Відповідно до Наказу Міністерства економіки України "Про методику розрахунку рівня економічної безпеки України" грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення [7].

Головним завданням грошово-кредитної політики НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці – гривні. Антиінфляційна спрямованість грошово-кредитної політики – це підтримання такої динаміки монетарних агрегатів, яка, водночас, задовольняє попит на гроші і не створює загрози для значної зміни цін [4]. Для забезпечення безпеки цієї сфери повинні виконуватися такі умови: обсяг обігових коштів підприємств усіх форм власності повинен знаходитися на рівні, який забезпечує їх нормальне функціонування; відсутній бартер у розрахунках між підприємствами і їх заборгованість бюджету; рівень кредиторської та дебіторської заборгованості не перевищує встановлені нормативи; стабільне зростання обсягів безготівкових розрахунків, як в народному господарстві так і при сплаті населенням за товари та послуги; поступове зменшення обсягу тіншової економіки; емісія не перевищує встановлені нормативи; рівень доларизації грошового обігу не повинен перебільшувати 10% грошової маси в національній валюті; вітчизняні валютні кошти повертаються з-за кордону; стабільні ціни; витримується баланс грошових доходів та витрат населення, відсутня заборгованість із заробітної плати, пенсій, інших соціальних виплат; обсяги наданих економіці кредитів мають забезпечувати фінансування обігових коштів підприємств у необхідних для їх нормального функціонування розмірах та ін.

Основними загрозами для безпеки грошово-кредитного сектору є:

➤ надмірно високі відсоткові ставки з кредити або надто швидке їх зростання;

- випереджаюче зростання попиту на фінансові ресурси порівняно із зростанням пропозиції – перевищення кредитних вкладень над депозитами;
 - відсутність дієвої системи банківської безпеки;
 - нерозвиненість банківської системи та практична відсутність страхування кредитів та депозитів;
 - зростання обсягів та поширення поза банківського обігу готівки;
 - низький рівень капіталізації банківської системи;
 - недосконала кредитна політика комерційних банків, яка виявляється у надмірному ризику;
 - недостатнє законодавче регулювання банківської діяльності;
- Стан безпеки цього сектору характеризується рядом показників, таких як:
1. розмір обігових коштів підприємств та організацій;
 2. рівень і темпи інфляції, співвідношення між темпами інфляції та економічним зростанням;
 3. розмір грошової маси, співвідношення готівки і грошової бази;

4. рівень монетизації економіки;
 5. швидкість обігу грошових агрегатів, грошовий мультиплікатор, ставка рефінансування;
 6. співвідношення між темпами зростання грошової маси та споживчих цін;
 7. обсяг дебіторської заборгованості у цілому та у відсотках до ВВП, обсяг кредиторської заборгованості;
 8. рух грошової маси та її структура [3];
- Міжнародні резерви НБУ зумовлюють стабільність національної валюти, а також зовнішню платоспроможність держави щодо обслуговування зовнішніх боргів.
- Вартість банківським кредитів визначається річними відсотками, які сплачує позичальник комерційному банку за користування його кредитами. Очевидно, що чим відсоток є вищий, тим менш привабливими та доступними ці кредити будуть для позичальника. І навпаки, зі зниженням вартості кредитів рівень їхньої доступності та привабливості для позичальника підвищується.

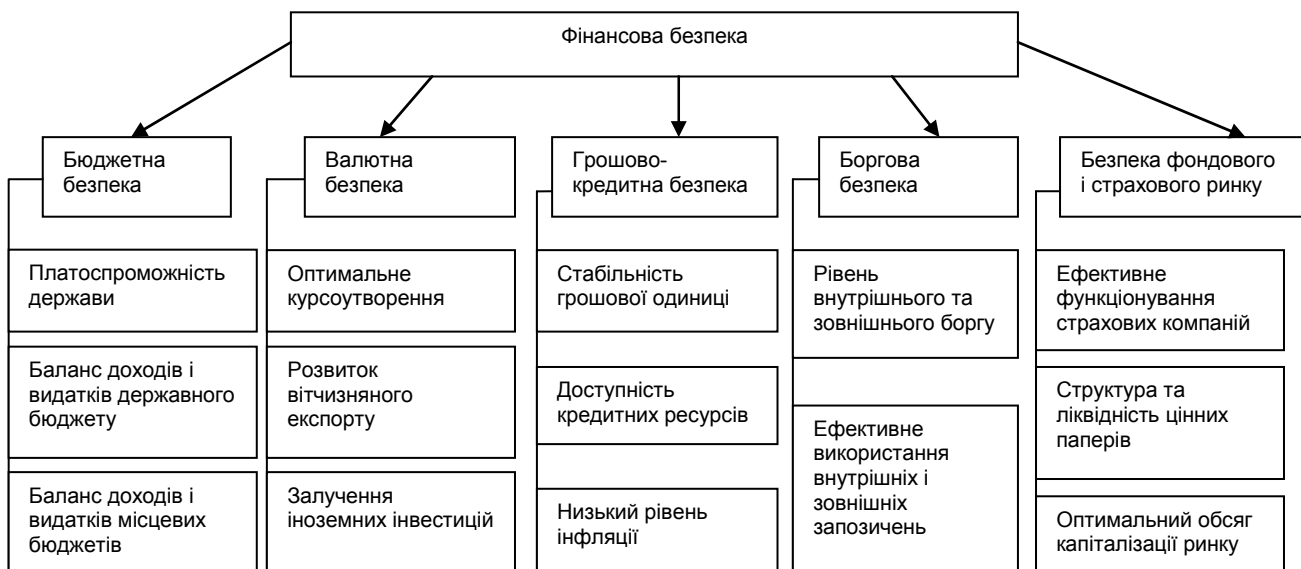

Рис. 1. Структура фінансової безпеки України

Джерело: складено автором за [7]

Показник інфляції є визначальним щодо рівня забезпечення внутрішньої фінансової стабільності в кожній конкретній країні. Для багатьох центральних банків головним завданням є дотримання певних інфляційних орієнтирів. Рівень інфляції – виявляється у зростанні цін, що призводить до знецінення коштів населення і суб'єктів підприємницької діяльності та порушення внаслідок цього принципу справедливого розподілу благ у суспільстві. При зменшенні споживчого попиту на товари інфляція в розмірі до 4 відсотків може сприяти зростанню виробництва і стати стимулом до економічного зростання. Коли темпи інфляції переходять межу 5 відсотків, темпи економічного зростання починають зменшуватися, а коли інфляція сягає 25–45 відсотків, економічне зростання припиняється, на зміну йому приходять стагнація й спад виробництва, який поступово поглиблюється.

Прийнятним у зоні євро вважається рівень інфляції 2%. Рівень інфляції в Україні, індекс споживчих цін, визначається Державним комітетом статистики і залежить від зміни вартості кошика споживчих товарів. Динаміка темпів інфляції за період 2007-2011 рр. зображена на рис 2. За січень – листопад 2011 року темп інфляції становить 4,6%. Зниження темпів інфляції на кінець періоду спричинено деякою стабілізацією стану фінансової системи та антиінфляційною спрямованістю грошово-кредитної політики НБУ.

Єдиної думки щодо порогового значення рівня інфляції немає, так деякі дослідники визначають 5%, згідно із критеріями вступу до ЄС цей показник становить 3,1%. Середній же показник для України за період – 14,6% далекий від цих меж, що негативно позначається на рівні фінансової безпеки.

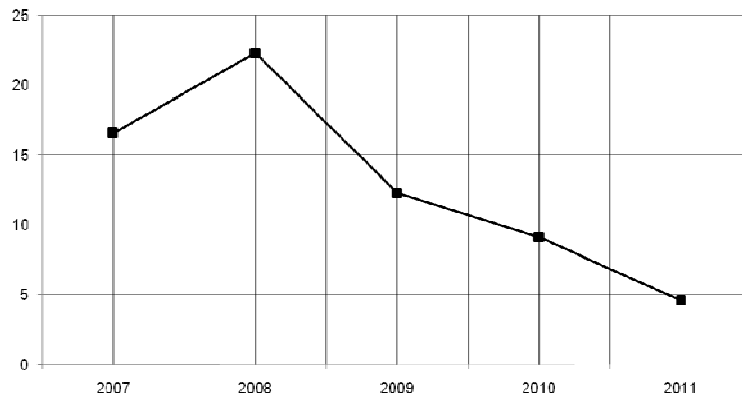

Рис. 2. Темпи інфляції в Україні за 2007-2011 рр.

Джерело: складено автором на основі [6]

Рівень фінансової безпеки визначається порівнянням фактичного значення певного показника з "пороговим" значенням. "Порогові" значення показників фінансової безпеки не можуть бути визначені безпосередні-

ми розрахунками. Вони є наслідком накопичення тривалого досвіду, а тому визначаються експертно [2]. Показники грошово-кредитної безпеки України за кілька останніх років наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Розрахункові показники безпеки грошово-кредитного сектору України за 2009 – 2011 рр.

Показники, одиниці виміру	Порогове значення	Фактичне значення		
		2009 рік	2010 рік	2011 рік
1. Відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП (рівень монетизації), %	не більше 50	53,27	47	46
2. Відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу), кількість обертів	не більше 2	0,52	1,08	1,05
3. Обсяг готівки, % до ВВП	не більше 4	17	15,5	14,8
4. Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	не більше 107	112,3	109,1	104,6
5. Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками, %	не менше 30	31,2	37	42
6. Рівень середньої процентної ставки кредитів комерційних банків відносно інфляції, %	не більше 5	6	5	5

Джерело: розраховано автором за даними [5, 6]

Порівнюючи їхні кількісні значення з пороговими, можна зробити висновок про деяку дестабілізацію фінансового стану України.

Аналіз рівня цих показників за 2009-2011 роки свідчить про те, що значну загрозу фінансовій безпеці становив високий рівень інфляції, значення якого у 2009 році перевищувало порогове (107 %) на 5,3 %, а у 2010 р. – на 2,1 %, що є свідченням стабілізації інфляційних процесів. Показники обсягу готівки: швидкості обігу та рівня монетизації не перевищують порогових значень, проте майже дорівнюють цим значенням.

Вивчення монетарних показників України показало, що рівень грошової маси у 2009-2011 рр. збільшився. При цьому рівень монетизації (відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП) повільно спадав з 53,27 %

у 2009 р. до 46 % у 2011 р. при на безпечному рівні не більше 50 %. Така ситуації є позитивним явищем за умов помірної інфляції, оскільки вона сприяє стабільному економічному зростанню. Але виходячи з аналізу інфляційних процесів в Україні – зростання грошової маси в обігу є свідченням її знецінення.

На основі сукупності показників Міністерством економіки розробляється інтегральний показник фінансової безпеки України. На рис. 3 зображено динаміку інтегрованого індикатора фінансової безпеки за період з 2006 роком по 2010. У 2010 році порівняно із 2009 роком у кількісному вираженні внесок фінансової безпеки у економічну збільшився на 1,05 пункти.

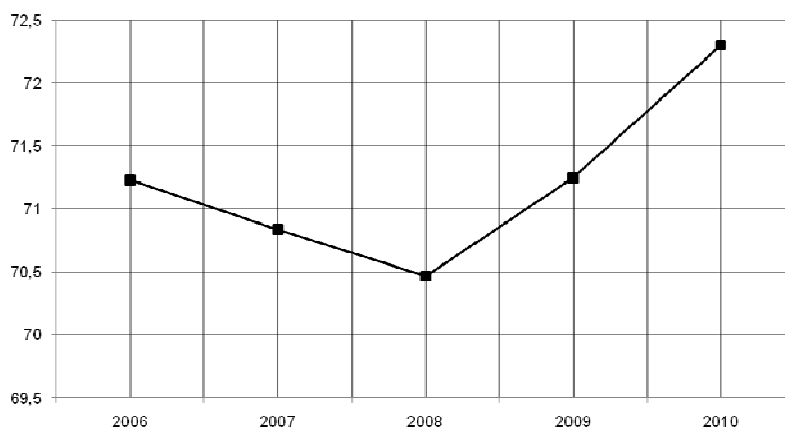

Рис. 3. Динаміка рівня фінансової безпеки України за 2005-2009 рр.

Джерело: складено автором на основі [5, 7]

Отже, на основі базових індикаторів фінансової безпеки за останні 5 років можна розрахувати динаміку зміни рівня фінансової безпеки. Стан безпеки України протягом періоду спочатку покращився, досягнувши максимального значення у 2010 році, а до кінця періоду поступово падав, що викликано світовою фінансовою нестабільністю та погіршенням загального стану економіки.

Висновки. Отже, проблема належної підтримки фінансової безпеки держави є актуальною, оскільки заціпає усі галузі національного господарства, приватних підприємців, усі прошарки населення, все суспільство і державу в цілому. Відтак досягнення позитивного впливу фінансового сектора на реальну економіку мусить передбачати пріоритетне спрямування фінансових потоків у розвиток тих галузей, які, по-перше, забезпечують економічне зростання за рахунок переважаючого використання відтворюваних ресурсів та наукоємних процесів, а по-друге, спроможні реалізувати сукупність притаманних економіці України об'єктивних конкурентних переваг.

Зростає необхідність впровадження комплексу заходів, спрямованих на усунення недоліків в управлінні грошово-кредитною сферою і забезпечення протидії її тінізації та криміналізації грошового обігу. Потребує нагального розв'язання проблема недостатності грошової маси в легальному обороті з одночасним її скороченням у тіньовому обігу. Що стосується систем забезпечення фінансової безпеки, то поки що поза належною

структурною організацією залишається система відповідних інститутів і організаційно-управлінських структур, які мають займатися цією проблемою. Додаткові труднощі у формуванні системи фінансової безпеки України пов'язані з відсутністю в країні координаційного центру, який, отримуючи інформацію з цієї проблематики від різних міністерств і відомств, мав би змогу узагальнити її і зробити відповідні висновки.

Список використаних джерел

1. Економічна безпека: навч. посіб. [Текст] / за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека [Текст]: [монографія] / Барановський О.І. – К.: Київ., нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
3. Барановський О.І. Банківська безпека – творчі дискусії з проблем суспільного розвитку [Текст]: [монографія] / Барановський О.І. – К.: НІСД, 2004.
4. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: (Передмова акад. НАН С.І. Пирожкова) [Текст]: [монографія] / Сухоруков А.І. – К.: НІПНБ, 2005. – 140 с.
5. Основні показники економічного і соціального розвитку України [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua/file/link/281303/file/november.pdf>. – Назва з екрана.
6. Річний звіт Національного банку України за 2010 [Електронний ресурс] // Національний банк України: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>. – Назва з екрана.
7. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [Затверджена Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60] [Електронний ресурс] // Міністерство економіки України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/>. – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 18.03.13

Н. Плешакова, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПОКАЗАТЕЛИ БЕЗОПАСНОСТИ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОГО СЕКТОРА КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

В статье исследуется состояние финансовой безопасности через ее основную составляющую – безопасность денежно-кредитного сектора.

Ключевые слова: финансовая безопасность, структура финансовой безопасности, денежно-кредитная безопасность.

N. Plieshakova, post graduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE INDICATORS OF MONETARY SECTOR SECURITY AS PART OF THE FINANCIAL SAFETY OF UKRAINE

The article examines the state of financial safety through its component – the security of the monetary sector.

Keywords: financial safety, structure of financial safety, monetary safety.